

over de reclame die in een bepaald tijdschrift wel of niet kan.

- Mediaselectie en levensstijlen in reclame: welke advertenties in welk blad? Vergelijk bij voorbeeld de reclame van *Avenue* met die van *Flair* of *Libelle*.
- Historische blik op reclame: reclame als weerspiegeling van de zich wijzigende markt van welzijn en geluk.
- Parity breaking advertising: lijkt alle reclame (bij voorbeeld voor bronwater) op elkaar?
- Appeal: aandachtstrekkers in advertenties vergelijken.
- De cirkel van tevredenheid: communicatie maakt hem rond. De leerlingen kunnen zelf originele reclame maken voor een produkt en de communicatiestrategieën toepassen.

Noot en literatuur

- 1 Deze bijdrage is een wat ingekorte versie van een al eerder verschenen artikel, namelijk in *Vonk* 1990/3, p.3-14.

Bogaarts, Piet, *Reclame-brieven naar believen. 180 succesvolle direct mail ideeën voor de prijs van één boek*. Leiden, Sijthoff, 1985.

Franzen, Giep, *Mensen, produkten en reclame*. Alphen aan de Rijn, Samsom, 1984.

Geursen, Goos, *Emoties en reclame. De rol van emoties bij reclameplanning*. Leiden, Stenfert Kroese, 1985.

Mahieu, P.W.M. 'Van promotiegerichtheid naar een globale marketingaanpak in het schoolmanagement' in: Cyriel van Tilborgh (red.), *Marketing van diensten*. Deventer, Kluwer, 1986.

Ogilvy, David, *Ogilvy over reclame*. Deventer, Sijthoff, 1984.

Roomer, Jaap, *De praktijk van de marketingcommunicatie. Achtergronden van concepten, teksten en onderwerpen*. Deventer, Kluwer, 1987.

Wit, Simon de & Theo van der Vlugt, *Brieven laten werken. Praktische handleiding en tips voor het gebruik van brieven bij verkoop en werving*. Deventer, Kluwer, 1985.

Mariet van Goch

Kijk op verhalen

Verhalen kun je op talloze manieren benaderen. Eén mogelijkheid is de verhaalanalyse maar dan moeten de abstracte begrippen uit deze benadering wel omgezet worden in concrete opdrachten om aansprekelijk te zijn. Mariet van Goch ontwikkelde met de sectie Nederlands van het Spectrum College in Breda een lessenreeks 'Kijk op verhalen'. In deze bijdrage schetst zij de totstandkoming ervan en geeft zij een voorbeeld van een les over het begrip 'ruimte'.

De syllabus 'Kijk op verhalen'

Nog steeds maakt het lezen van Cees Nootebooms 'Hoelah' grote indruk op mij. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de herinnering aan de lessen die ik erover heb gegeven. Het waren stuk voor stuk hoogtepuntjes, zeker ook dankzij de kijk op verhalen die we in de sectie hebben ontwikkeld. In deze bijdrage wil ik de lezer een kijkje in de keuken gunnen.

'Kijk op verhalen', zo luidt de titel van de syllabus die door de gezamenlijke inspanning van de sectieleden Nederlands aan het begin van de jaren tachtig tot stand is gekomen. *Indringend lezen* van Drop bleek te moeilijk voor de doelgroep: eerste- en tweedejaars leerlingen van opleidingen in het Middelbaar Huishoud en Nijverheids Onderwijs (MHNÖ), meestal vijftien- tot achttienjarigen afkomstig uit het LBO en MAVO. De lessenserie was jarenlang, met de nodige bijstellingen, een vast onderdeel van de literatuurlessen op de school voor MBO waar ik werk. Met de doorvoering van de herstructurering medio tachtig en de sectorvorming en vernieuwing in het MBO in de jaren negentig, verminderde het aantal lessen Nederlands met meer dan de helft ten gunste van zogenaamde beroepsgerichte vakken. Als gevolg van stageuitbreiding liep het aantal lessen eveneens terug. Het onderdeel 'Kijk op verhalen' verdween als een van de eerste.

Het is, dunkt me, nog steeds een bruikbare

Dan was er eerst de tuin, en in de tuin de vijver, en daarna weer een gazon. Daarachter een hoge heg, donkergroen. Hij wist wat er na de heg kwam: een wild terrein waar ze huizen gingen bouwen. Een stuk van dat terrein kon hij zien, en de houtzagerij aan het eind ervan. En hij kon lezen 'Leverkaats fijnhoutzagerij'. De lucht was vochtig, het was herfst. Toch was het niet koud, dat had zijn vader gezegd.

Tussen de tuin en de kamer achter hem was hij volstrekt alleen. Hij rook de ooms en de tantes, hij rook de jarige tante en zij had hem gekust, hij rook zijn vader en moeder. Of hoorde hij ze? Achter hem, lawaai? Hij keek niet om, hij had het al gezien. De ronde lage tafel met het kleed, daaromheen zaten ze.

Sigarerook komt op hem af, stond achter hem en zei, moet je niet buiten spelen? En parfum kwam op hem af en zei, Arthur is ook buiten.

Dat wist hij, maar hij ging niet naar buiten. De geuren gingen weer naar hun plaats en praatten over hem, zijn vader zei, laat hem maar, en ze lieten hem. Hij stond aan het raam en keek naar Arthur. Arthur was heel klein, en keek niet naar het huis. Hij stapte door het natte gras, bezig met een wagentje. Zand halen bij de zandbak, dat vervoeren langs een vastgestelde route, een omweg en dan het zand in de vijver gaan gooien. Zo te zien was Arthur een auto. Hij had een sukkelgangetje en zijn mond ging open voor het tuut roepen. Met zijn rechterhand stuurde hij. Met zijn linker trok hij het karretje voort. De geur van zijn moeder bracht een glas limonade. Kom je bij ons zitten? Nee.

Hij bleef kijken. Het was mooi, de stilte rond Arthur. Af en aan, zonder enig geluid reed de auto door de tuin, zand halen, vervoeren, in de vijver gooien.

Een grote hand kwam hem halen en zette hem in de kring, bij zijn grootvader. Hij was groot geworden. Hij was al heel stevig. Hij werd in zijn wang geknepen, over zijn haar gestreeld, gekust. Zijn grootvader zei dat Arthur veel kleiner was, maar veel flinker, want die speelde buiten, terwijl het mistte en toch wel een beetje koud was. Ze keken allemaal naar buiten, naar het rode autootje in het gras, en lachten. Daarna mocht hij weer bij het raam. Toen hij weer bij het raam kwam, zag hij de auto slippen en in de vijver vallen. Hij keek. Arthur schoof langzaam in het dikke water. Hij liet het autootje niet los, en keek naar het huis, en keek naar hem, zijn neef, die vanachter het raam, vanuit het huis naar hem keek. De auto toeterde uit alle macht en schoof nog verder in het water. Arthur keek naar hem terwijl hij verder wegzonk. Zijn mond bewoog. Toen verdween hij ineens onder het water. Hij bleef kijken, hij zei niets. De geuren achter hem bewogen zich in en uit elkaar, pas veel later zou hij ze allemaal weten, gerinkel van kopjes, geschraap van gebakvorkjes over schoteltjes, geschuif van stoelen, praten. Hij bleef staan. Pas toen de auto helemaal gezonken was, toen Arthur, helemaal nat, nog een keer boven het water was gekomen en daarna weer, en nu voorgoed, was weggezakt, ging hij bij zijn moeder zitten, en kreeg een taartje, en nog een glas limonade.

Later, veel later, na een van de miljoenen nachtmerries waarin hij verdronk, en verdronk, en verdronk, kon hij zich herinneren wat hij gedacht had. Het was ook niet moeilijk. Het wegglijden begeleidend was zijn gedachte geweest: 'Leverkaats fijnhoutzagerij'. En daardoorheen, in tegengestelde richting, volstrekt duidelijk, had hij gedacht, hoelah, hoelah, hoelah.

Fragment uit Cees Nooteboom, 'Hoelah' (De verliefde gevangene, Amsterdam, Querido, 1959)

lessenreeks die kan dienen als een kennismaking met (structuur)analyse van verhalen, als reflectie op of voor receptie van literair werk. De lessen kunnen in de basisvorming en in het beroepsonderwijs als een basis- of keuze-module aangeboden worden. De syllabus kent vijf hoofdstukken: inleiding, ruimte, verhaalfiguren, handeling-spanning en tijd. In elk onderdeel staan veel verhalen en romanfragmenten. Steeds sluiten opdrachten, studeervragen en een bronvermelding het hoofdstuk

af. De lessenserie wordt gevolgd door een opdracht tot het maken van een werkstuk: een leesverslag over literaire werken.

Hieronder volgt een lesbeschrijving waarin ruimte centraal staat. In de daaraan voorafgaande les zijn inleidende aspecten aan de orde geweest: literatuur en lectuur; poëzie en proza; structuur, structuuranalyse en structuurverschijnsel; leesbegrip en leesplezier.

Ruimtebeschrijving

De les begint met de vraag aan leerlingen associaties te maken op het woord ruimte. Ze noemen woorden als heelal, kelder, uitzicht,

weide, gevangenis, zolder, strand, zee. Ik schrijf de verschillende woorden op het bord en vraag of hen iets opvalt. Met wat hulp zien ze het: een onderscheid tussen een ruimte binnen en een ruimte buiten. De ruimte buiten onderscheid ik vervolgens in natuur en stad. Met verwijzingen naar ruimten in films besluiten we de inleiding op de les.

We lezen vervolgens de tekst uit de syllabus. Die begint met een heel exacte interieurbeschrijving uit de *Camera Obscura* van Hildebrand. Daarna bekijken we een fragment met een vagere inboedelbeschrijving, het atelier van Rembrandt volgens Theun de Vries. Een natuurbeschrijving van Bep Vuyk en een stadsbeschrijving van Remco Campert completeren de genoemde soorten ruimtebeschrijving. Dat er in een tekst vaak combinaties voorkomen, maken de leerlingen op uit een tekstfragment van Albert Helman. Een schematisch overzicht helpt bij het nog eens zelfstandig doornemen van de tekst.

Ruimtefunctie

Daarna komen functies van ruimte aan de orde. We maken kennis met de decorfunctie en met de functie van samenhang (overeenkomst en contrast) met het verhaalgebeuren aan de hand van fragmenten uit *De zwarte Zwadderneel* van Toonder en uit *Wierook en tranen* van Ward Ruyslinck. Ook van de functie die ruimte kan hebben, krijgen de leerlingen een schema voorgelegd.

Ruimtebeleving

Het laatste onderdeel van de les maakt veel reacties los. De leerlingen lezen mee terwijl ik het verhaal van Cees Nooteboom voorlees uit het begin van dit artikel. We vinden er van alles van: spannend, onbegrijpelijk, zielig. We proberen te begrijpen wat er allemaal staat. We komen er niet helemaal uit. Wel lijkt het erop dat de schrijver een vrij nauwkeurige ruimtebeeld schetst. Ik vraag de leerlingen een plattegrond te maken met daarin een schematische weergave van figuren en zaken. Ze gaan enthousiast aan het werk. Ze merken niet dat een vakgenoot binnenwandelt en nieuwsgiering naar de tekeningen blik. Drie leerlingen teke-

nen hun beleving van de ruimte op het bord. Met verbazing kijken we na een aantal minuten naar de plattegronden. Niemand heeft dezelfde voorstelling van de ruimte. De een tekent een voorstelling vanuit de figuur aan het raam, de ander begint buiten. De een maakt van de vijver een cirkel, de tweede tekent een slangvormig vennetje, de derde maakt van de vijver een heus zwembad dat hij links van het midden situeert. De vierde heeft de vijver ergens rechts. We constateren dat er alleen oppervlakkige overeenkomsten zijn: ergens een vijver, ergens een autootje en steeds in de verste verte staat op papier de houtzagerij. De ruimtebeschrijving blijkt niet zo exact!

Over een ding zijn we het eens: het was een leerzame en plezierige les!